

מבט על, גיליון 493, 5 בדצמבר 2013

האם מנהלות מדינות ה-P5+1 מסע זה לגיטימציה של האופציה הצבאית נגד איראן?

זכי שלום

מבוא

בתגובה לביקורת הפומבית הנמשכת אודות הסכם ג'נבה נוטים ראשי מדינות ה-P5+1 להביע הבנה לסקפטיות הרווחת בישראל ובמדינות אחרות באזור באשר למידת כנותה של איראן לעמוד בהתחייבויותיה במסגרת ההסכם. עם זאת הם מדגישים, כי מדובר בהסכם בעל אופי זמני ומוגבל, המיועד ליצור אווירה נוחה יותר לקראת הדיונים אודות הסדר הקבע עם איראן בסוגיית פעילותה הגרעינית.

על רקע זה, קשה להבין את פרץ השמחה וגילויי החיבה כלפי הנציגים האיראנים ששטף את ראשי ה-P5+1 לאחר חתימת ההסכם. קשה להניח, כי נציגי ה-P5+1 לא הבינו שמעמד כזה טומן בחובו מסר שחל שינוי דרמטי ביחס לאיראן בעקבות ההסכם. מעתה, כך ניתן להבין מהתנהלות מדינות ה-P5+1, גם אם לא זו הייתה כוונתן, צריך לראות באיראן מדינה ההולכת ומשתלבת ב"משפחת העמים" וכן – גורם התורם לפתרון המשבר יותר מאשר כגורם האחראי לקיומו. בפועל, משמעותו האסטרטגית של דימוי זה, היא שאיראן הולכת ומתרחקת ממעמד של מדינה קיצונית ומבודדת שראוי ולגיטימי לפעול נגדה, בנסיבות מסוימות, באמצעים צבאיים.

התבטאויות נגד האופציה הצבאית

מאז שנחתם ההסכם עם איראן הלכו והתרבו ההתבטאויות של ראשי מדינות ה-P5+1 ובראשם הנשיא אובמה, כנגד העלאת האופציה הצבאית מול איראן כאופציה ריאליסטית. מעבר לכך, הנשיא אובמה טרח לתת ביטוי, כמעט בכל אחד מנאומיו, לביקורתו הנוקבת – אם כי מרומזת – על מי שמוצג, שלא בטובתו, ולמרות הכחשותיו, כמטיף לשימוש באופציה צבאית – ראש הממשלה, בנימין נתניהו.

התבטאויות אלה מצביעות בעליל על כך שמדינות ה-P5+1 דוחות את המסר המשתמע מהתבטאויותיהם של מבקרי ההסכם, ובראשם נתניהו, ולפיו: איראן רואה בפרויקט הגרעין אינטרס לאומי עליון שלה והיא תיארת לוותר על מימוש רק אם תיווכח בעליל כי "חרב חדה" מונחת על צווארה, דהיינו – קיומה של אופציה צבאית, והממשל האמריקני נחוש בדעתו לממשה אם איראן לא תיענה לדרישותיו. התבטאויותיהם של ראשי מדינות ה-P5+1 מציגות במפגיע דרך חשיבה שונה במידה רבה.

עוד בטרם נחתם ההסכם, טרח הנשיא להבהיר את הסתייגותו מן האופציה הצבאית ואת העדיפות העליונה שהוא נותן להשגת הסדר בדרכי שלום. ארצות הברית, אומר הנשיא, ב-14 בנובמבר 2013, מעדיפה שאיראן היא זו שתחליט שאינה חפצה בנשק גרעיני ואנו רק נפקח על כך. הנשיא לא הסתפק בכך וטרח להדגיש אמירות מובנות מאליהן בהקשר לסיכונים הכרוכים בפעולה צבאית: "לא משנה עד כמה הצבא שלנו הוא טוב", אומר הנשיא, "אופציות צבאיות הן תמיד מבולגנות (messy) קשות לביצוע וטומנות בחובן סיכון של תוצאות שלא התכוונו להשיגם". מעבר לכך הביע הנשיא ספק באשר לתוחלת של אופציה צבאית מול איראן. כלל לא ברור, הוא מבהיר, אם אופציה כזו תביא להפסקת פעילותה הגרעינית של איראן. ייתכן אף שהיא תביא את איראן להאיץ את פעילותה בכיוון זה ביתר שאת (more vigorously). בדברים אלה טמון, מן הסתם, מסר ברור של הנשיא: גם אם הפעולה הצבאית תסתיים ב"הצלחה" אין ביטחון שהיא תרתיע את איראן מלהמשיך בפעילותה הגרעינית, אף ביתר שאת. קרוב לוודאי שבדברי הנשיא חבוי גם מסר מרומז לישראל – אם ארצות הברית, שיכולתה הצבאית גדולה לאין שיעור מזו של

האם מנהלות מדינות ה-P5+1 מסע זה לגיטימציה של האופציה הצבאית נגד איראן?

המכון למחקרי ביטחון לאומי

מאת: זכי שלום

מבט על, גיליון 493, 5 בדצמבר 2013

ישראל, מגלה ספקות סביב התוחלת של פעולה צבאית מול איראן, ישראל חייבת להיות ספקנית הרבה יותר.

בנאום שהוא נושא ב-23 בנובמבר 2013 חוזר הנשיא על מוטיב זה: "בסופו של דבר", הוא אומר, "רק דיפלומטיה יכולה להביא לפתרון ארוך טווח לאתגרים שמציבה פעילותה הגרעינית של איראן. הממשל יעשה את מה שנדרש כדי למנוע מאיראן השגת יכולת גרעינית". בהמשך מבקש הנשיא לבדל עצמו ממנהיגים אחרים (הכוונה, מן הסתם, לנתניהו). מוטלת עלי, אומר הנשיא, "חובה עליונה לפתור את הבעיות בדרכי שלום ולא למהר לקראת עימותים".

בנאום שנשא ב-25 בנובמבר 2013 הוא חזר ושילב מסר ביקורתי ברור כלפי ראש הממשלה נתניהו: "איננו יכולים לסגור את הדלת בפני הדיפלומטיה", אומר הנשיא לקול תשואות הקהל, "ואיננו יכולים לשלול פתרונות בדרכי שלום לבעיות העולם. איננו יכולים להיות מחויבים למעגלים אינסופיים של עימותים. דיבור תקיף ואיומי סרק, הם אולי דרך נוחה מבחינה פוליטית, אך אין זו הדרך הטובה לביצור ביטחוננו".

ושבו למחרת ב-26 בנובמבר 2013 הוא חוזר ומבהיר את דבקותה של ארצות הברית במחויבות למנוע מאיראן השגת יכולת גרעינית. יחד עם זאת, הוא מדגיש את ביקוריו הרבים בבתי חולים צבאיים בהם מאושפזים נערים שנשלחו להילחם עבור ארצם ואת המחיר הכבד מנשוא שהללו שילמו בגין המלחמות. לפיכך, הוא מדגיש, "אעשה ככל שאני יכול, כדי לפתור משבר זה בלי היזקקות לעימות צבאי. אנו (אולי בניגוד לאחרים), איננו עוסקים כאן בפוליטיקה ולא במשחקים. הסיכונים הכרוכים בהכרעות שלנו גבוהים מאוד. אנו (אולי בניגוד למנהיגים אחרים), איננו מקבלים החלטות על בסיס של תועלת פוליטית וגם לא על בסיס אמירה שתעניק לנו כותרת טובה בעתוני המחר.

שר החוץ הבריטי ויליאם הייג, התנסח באופן ישיר יותר, ואפילו מאיים, כנגד האפשרות שתינקט פעולה צבאית נגד איראן, שתערער את ההסכם הקיים. בריטניה, הוא הדגיש, תבהיר לכל גורם במערכת הבינלאומית, כולל ישראל, את התנגדותה לנקיטת צעדים, שיביאו לערעור ההסכם. בריטניה, הוא הבטיח, תבהיר עמדה זו לכל הנוגעים בדבר. *We would discourage anybody in the world, including Israel, from taking any steps that would undermine the agreement. We will make that very clear to all concerned.*

אל המתריעים מפני שימוש באופציה הצבאית הצטרף גם שר החוץ הצרפתי, לורן פביוס. בראיון שנתן ב-25 בנובמבר 2013 הוא הביע את דעתו, כי בסופו של דבר ההסכם עם איראן ישפר את ביטחון של מדינות האזור. בתשובה לשאלה האם קיימת אפשרות של מכת מנע מצד ישראל במהלך ששת החודשים הקרובים השיב השר בשלילה: "לא בשלב זה", אומר פביוס, מכיוון ש "איש לא יבין זאת".

סיכום

ההתבטאויות החוזרות ונשנות של ראש הממשלה נתניהו ולפיהם ישראל אינה רואה עצמה מחויבת להסכם עם איראן וביקורתו הנוקבת על ההסכם, העלו, ככל שניתן להתרשם, חששות בקרב מדינות ה-P5+1 מפני מתקפה צבאית ישראלית נגד איראן עוד במהלך תחולת ההסכם – חצי השנה הקרובה. מתקפה כזו, חוששים, בצדק, מנהיגי ה-P5+1 תביא לקריסת ההסכם שבגיבושו הושקעו מאמצים ניכרים.

על רקע זה ניכר מאמץ אינטנסיבי של ראשי ה-P5+1 ליצור דה לגיטימציה של האופציה הצבאית. ככל שניתן להתרשם, מאמץ זה ממוקד, בשלב זה, כדי למנוע פעולה צבאית ישראלית עד לפקיעת תוקפו של ההסכם הנוכחי. התבטאויותיו של הנשיא אובמה הן הבולטות ביותר בהקשר זה.